

Avrupa Yeni Yeşil Düzeni - Gökçe Karalezli

1970-1980 arasında Avrupa'da çevreci hareketler varlığını belli etse de Amerika'daki muadillerinin yanında zayıf kalmışlardır. Bu durum uluslararası çevre politikalarında liderliği Amerika Birleşik Devletleri'nin üstlenmesine neden olmuştur. Ancak 1970-1990 döneminde Avrupa Birliği (AB) ve Avrupa Adalet Divanının aldığı bir dizi kararla AB'nin uluslararası alanda güçlü bir aktör olarak öne çıkması ve 90'lı yıllarda Avrupa Çevre Hareketinin güçlenerek AB içinde Almanya öncülüğünde Hollanda, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerden oluşan çevre yanlısı bir bloğun oluşmasıyla, o zamana kadar ABD'nin baskıcı bir biçimde kontrol ettiği uluslararası çevre görüşmelerinde 1992 Rio Zirvesinden itibaren AB'nin küresel liderliği devralmasını sağlamıştır.

AB'nin çevre politikalarıyla bu denli ilgilenmesinin nedeni Avrupalı liderlerin çevre konusunda yaşadığı kaygılardan ziyade, iç siyasi gelişmeler ve uluslararası politik ekonomi ile yakından ilgilidir. AB çok taraflı çevre sözleşmeleri ile kendisine dayatılan kuralları uygulamaya çalışmak yerine kendi standartlarını

oluşturup, bunları uluslararası alanda kabul ettirme yolunu benimsemiştir. ABD'nin 2017'de iklim anlaşmasından çekilme kararıyla birlikte de AB'nin uluslararası çevre görüşmelerindeki öncü rolü güçlenmiştir. Buradan hareketle AB'nin özellikle iklim krizi konusunda ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde daha iddialı hedefler belirlediği görülmektedir. Üstelik bu hedefler, sadece çevre yanlısı hedefler değil, aynı zamanda çevre ile uyumlu bir büyüme modeli denemesi olarak ortaya çıkmıştır.

AB'nin bu şekilde ortaya çıkan yeni ekonomik modeli, 11 Aralık 2019'da "Avrupa Yeşil Düzeni" isimli belge ile kamuoyuna açıklanmıştır. Hedefi "AB'yi etkili ve rekabetçi bir ekonomi ile 2050 yılında sera gazı salımı olmayan ve ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından ayıran bir bölge haline getirip, adil ve refah içinde bir topluma dönüştürmek" olarak açıklanan modelin amaçları ise "AB'nin doğal sermayesini korumak, sağlık ve refahını genişletmek ile vatandaşlarını iklimle ilgili risklerden adil ve kapsayıcı biçimde korumak" şeklinde belirlenmiştir. Belge 10 temel başlıkta çeşitli çevre sorunları hakkında özel hedeflerden bahsetmektedir.

İklim Mücadelesinde Azmi Arttırmak

AB 1990-2018 yılları arasında ekonomisini %61 büyütürken sera gazı salımını %23 oranında düşürebilmiştir. Bu durum mevcut politikalar ile sera gazı salımını 2050'ye kadar en fazla %60 azaltabileceğine işaret etmektedir. Bu nedenle daha iddialı bir iklim eylemi ihtiyacıyla belirlenen yeni politikalar çerçevesinde 2030'a kadar 1990 seviyesinden %50-%55 arasında düşüş sağlanması ve 2050'ye kadar da karbon salımını sıfırlayarak "iklim nötr" hale gelmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede Haziran 2021'e kadar gerekli tüm politika araçlarının gözden geçirilmesi ve "İklim Değişikliği Uyum Stratejisi" oluşturulması da kararlaştırılmıştır. Yine bu kapsamda AB'nin ilk ortak İklim Kanunu 4 Mart 2020'de yürürlüğe konarak, yeni yeşil düzen için öngörülen iklim politikalarını yasalaştırılmıştır.

Temiz, Uygun Fiyatlı ve Güvenli Enerji

Sera gazı salımının %75'i enerji sektöründen kaynaklanan AB, durumun düzenlenmesi için üyelerinden Haziran 2020'ye kadar revize ettikleri enerji planlarını Komisyona sunmalarını ve 2023'ten itibaren uygulamalarını istenmiştir. Bu kapsamda, temiz enerjiye geçişte tüketicilerin korunması ve enerji yoksulluğu oluşmaması için alt yapıların ve evlerin yenilenmesi, enerji fiyatlarının düşmesi ve çevreye faydalı olması için etkili programlar hazırlanması ile Komisyon'un bu konularda üye ülkelere rehberlik etmesi öngörülmüştür.

Temiz ve Döngüsel Bir Ekonomi için Sanayi Stratejisi

AB sera gazı salımının %20'si endüstri kaynaklı iken, kullanılan hammaddelerin sadece %12'si geri dönüşümden sağlanmaktadır. Bunu düzeltmek için Mart 2020'de açıklanan Endüstri Stratejisinde dijital ve yeşil dönüşüm öngörülürken, yeni Döngüsel Ekonomi Eylem Planı da elektronik, tekstil, plastik, gıda ve paketleme ile atık sektörlerinde döngüsel ekonomiye geçişi hedeflemektedir. Bu şekilde hayata geçirilmesi planlanan döngüsel ekonomi modeliyle özellikle kaynak-yoğun tekstil, inşaat, elektronik ve plastik gibi sektörlerde sürdürülebilir ürün kullanımının artırılması sağlanarak, tüketicinin tekrar kullanılabilir ve tamir edilebilir ürünleri tercih etmesi teşvik edilecektir. Aynı zamanda atık üretimi azaltılarak ihracatı durdurulacaktır. Bu durumun 2019 verilerine göre dünyada en çok atık ithalatı yapan Türkiye'yi de etkilemesi kaçınılmazdır.

Sürdürülebilir ve Akıllı Hareketlilik

AB'nin iklim nötr hedefine ulaşabilmek için ulaşım sektöründe de 2050'ye kadar %90 indirim gitmesi gerekmektedir. Bu kapsamda Komisyon'un 2024'e kadar özellikle demiryolları ile iç suyuolları kullanımını artıracak düzenlemeleri yapması öngörülmüştür. Özellikle kentsel alanda sürdürülebilir taşımacılık sağlayacak altyapı ve ulaşım sistemlerinin buna göre revize edilmesi ve akıllı trafik sistemleri geliştirilmesi de planlar arasındadır. Ayrıca, 2025'e kadar 13 milyon sıfır ya da düşük emisyonlu araç için yaklaşık 1 milyon şarj ünitesi kurulması ile ulaşımın özellikle kentlerde kadar daha az kirletici hale gelmesi için gerekli yasal düzenlemeler de yapılacaktır.

Ortak Tarım Politikasının Yeşillendirilmesi; “Çiftlikten Çatala” Stratejisi

AB gıda sisteminin sürdürülebilir hale getirilebilmesi için Mayıs 2020’de “Çiftlikte Çatala” Stratejisi açıklanmıştır. Buna göre, 2030’a kadar tarımdaki kimyasal ve zararlı pestisitlerin kullanımı %50, gübre kullanımı %20, tarımsal ürünlerin besin değerlerindeki kayıp %50 ve çiftlik hayvanları ile balıkçılıktaki antibiyotik kullanımı %50 azaltılacaktır. Bu çerçevede Komisyon da 2021-2027 yılları için ortaya koyduğu ortak tarım politikası önerilerinde tarıma ayrılan AB genel bütçesinin en az %40’ı ile Deniz Balıkçılık Fonu’nun en az %30’unun iklim eylemine katkıda bulunmasını öngörmüştür.

Biyçeşitliliği Muhafaza Etmek ve Korumak

Ekim 2020’de Çin’de toplanarak dünyadaki biyçeşitlilik kaybının azaltması için küresel bir çerçeve çizilmesinin planlandığı “Biyçeşitlilik Sözleşmesi” çalışmalarında kilit rol oynamak isteyen AB, Mart ayında kendi biyçeşitlilik stratejisini açıklayarak, bunu 2021’de eyleme geçirmeyi kararlaştırmıştır. Buna göre, Avrupa’nın kara ve denizlerinin en az %30’unda koruma alanları ilan edilecek, AB nehirlerinin en az 25.000 km’sinin serbest akış durumuna getirilecek, 2030’a kadar 3 milyar ağaç dikilecek, pestisit kullanımı %50 azaltılacaktır. Stratejinin en dikkat çeken kısımlarından biri ise bir ekonomik kalkınma modeli olarak biyçeşitliliğin korunmasının AB ekonomisine sağlayacağı yararlarından bahsedilmiş olmasıdır.

Zehirsiz Bir Ortam İçin Sıfır Kirlilik Arzusuna Doğru

2021’de hava, su ve toprakta sıfır kirlilik eylem planını hayata geçirmeyi planlayan Komisyon, aynı zamanda yer altı ve üstü suları mikro plastik, kimyasal ve sair atıklardan arındırarak, hava kalitesinin standartlarını DSÖ standartlarına çıkartacak önlemlerin alınmasını da öngörmüştür. Komisyon ayrıca kimyasal kirleticiler hakkında da özel bir strateji hazırlamaktadır.

Sürdürülebilirliğin AB Politikalarına Yaygınlaştırılması

Komasyon AB'nin ilan ettiği 2030 hedefleri için gereken yıllık ek yatırımın 260 milyar Euro olduğunu hesaplanmıştır. 2018 GSMH'sının %1,5'una denk düşen bu yatırımın gerçekleştirilebilmesi için Komasyon'un bir yatırım planı oluşturması planlanmaktadır. Bu kapsamda örneğin AB bütçesinin %25'inin tüm AB programlarında iklim eyleminin yaygınlaştırılması için kullanılması, ayrıca dönüştürölmemiş plastik ambalaj atıklarına dayanan gelirler ile AB emisyon ticareti sisteminden elde edilen gelirlerin %20'sinin bu amaçla kullanılması önerilmektedir. Benzer şekilde, Avrupa Yatırım Bankasının iklim hedefleri için planladığı %25'lik yatırımı 2025'e kadar %50'ye çıkarmasının yanı sıra vergi, finansal raporlama, kredilendirme ve ortaya çıkacak riskleri finansal sisteme entegre etme gibi ulusal önlemler ile iklim farkındalığı için eğitim programları düzenlenmesi de planlananlar arasındadır.

Küresel Lider Olarak AB

Küresel sera gazı emisyonununun %80'inden sorumlu olan G20 ölkeleri ile sıkı ticari ilişkileri olan AB, G20 taahhütleri çerçevesinde fosil yakıt sübvansiyonlarının sona erdirilmesi, çok taraflı fosil yakıt altyapısı kurumlarının aşamalı olarak finansmanının bitirilmesi, sürdürülebilir finansmanın güçlendirilmesi, tüm yeni kömür tesisi inşaatlarının aşamalı olarak kaldırılması ve metan emisyonlarını azaltılması konusunda küresel düzeyde girişimler yapmaktadır. Bu çerçevede en çok salım yapanlar, az gelişmiş ölkeler ya da az salım yapan ölkeler için farklı stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca, G20 ölkesi olmayan fakat küresel emisyonun çok büyük bir kısmından sorumlu olan Çin ve iklim ile çevre sorunlarından en çok etkilenen bölgelerden biri olan Afrika ile de tecrübe ve imkân paylaşımı yapılabilecek mekanizmalar oluşturulması planlanmaktadır. Böylece AB, uluslararası çevre politikalarında ve özellikle de biyoçeşitlilik ve iklim konularında küresel düzeyde etkin rol oynamak isteğini belli etmektedir.

Avrupa İklim Paktı

Küresel alandaki çabalarının yanı sıra AB, çevresel bozulmalar ve iklim krizi sebebiyle oluşacak zararlardan endişe duyan vatandaşlarının sorunlarının çözümünde ortak hareket etmeyi amaçladığını da duyurmuştur. Bu kapsamda Avrupa'nın Yeni Yeşil Düzeninin ancak vatandaşlardan başlayarak tüm paydaşların ortak çalışması ile başarılı olabileceği sıklıkla dile getirilmektedir.

AB'nin *Yeni Yeşil Düzen* belgesinin en dikkat çekici özelliklerinden biri, 1990'lı yıllardan beri kendisine biçtiği küresel rolü sürdürme kararlılığını yansıtmaktadır. Belgenin bazı bölümlerinde AB'nin ortakları ve komşuları nedeniyle yaşanabilecek karbon kaçaklarından kaçınmak için oluşturulacak mekanizmalardan bahsedilirken, Çin gibi yüksek emisyon salımı yapan ülkelere azaltım ve Afrika gibi iklim krizinden en çok etkilenecek bölgelere uyum hakkında danışmanlık verilmesine dair ifadeler bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle AB, kendi belirlediği standartları diğer ülkelere yaymanın ekonomik ve diplomatik yollarını aramaya devam etmektedir. Belge, sıklıkla düşülenin aksine, tek sorunun iklim krizi olmadığını vurgulayarak, kimyasal kirlilik ve biyoçeşitlilik kaybı gibi diğer çevre sorunlarını da dile getirmiş ve hedefler belirlemiştir. Bu da önümüzdeki dönemde AB'nin sadece iklim görüşmeleri değil, tüm çevresel sorunlar hakkındaki uluslararası görüşmelerde öncü rol üstlenmeye çalışacağına işaret etmektedir.

Araştırma Görevlisi Gökçe Karalezli, Lisans eğitimini 2016 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde tamamlamıştır. 2017 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent, Çevre ve Yerel Yönetim Politikaları Bilim Dalında Yüksek Lisans eğitimine başlayan Karalezli, 2018 yılında aynı kürsüde araştırma görevlisi olarak göreve başlamış ve 2019 yılında “Türkiye’de Tehlikeli Atık ve Kimyasalların Yönetimi ve Çocuk Hakları Üzerine Etkileri” isimli tezini başarı ile savunarak mezun olmuştur. Halen Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kent, Çevre ve Yerel Yönetim Politikaları Bilim Dalında doktora eğitimine devam etmektedir.

Bu yazıya atıf için: Gökçe Karalezli , “Avrupa Yeni Yeşil Düzeni” , *Panorama*,
Çevrimiçi Yayın, 18 Eylül
2020, <https://www.uikpanorama.com/blog/2020/09/18/avrupa-yeni-yesil-duzeni/>

Telif@*UIKPanorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.